गण्डकी प्रदेश समन्वय परिषदको दोस्रो बैठक

स्थानीय तहमा योजना तर्जुमा प्रकृया

डा. गिरिधारी शर्मा पौडेल

उपाध्यक्ष

नीति तथा योजना आयोग

गण्डकी प्रदेश, पोखरा

११ मार्ग २०७५

यस प्रस्तुतीमा समाबेस भएका विषयहरु

१. स्थानीय तहले बनाउनु पर्ने आधारभूत दस्तावेजहरु ।

२. योजनाको अवधारणा ।

३. तीनतहका योजना बिच अन्तरसम्बन्ध ।

४. विकास अबधारणमा आएको विश्वव्यापी परिवर्तन ।

५. स्थानीयतहले आंफना योजना तर्जुमा गर्ने आधारहरु ।

६. स्थानीतहमा आवधिक योजना तर्जुमा चक्र ।

७. स्थानीयतहको बार्षिक कार्यक्रम र बजेट निर्माण ।

स्थानीय तहले बनाउनु पर्ने आधारभूत योजना सम्बन्धी दस्तावेजहरु

१. गाउंपालीका/नगरपालीकाको स्थितिपत्र

२. आवधिक विकास योजना

३. त्रिबर्षिय मध्याबधि खर्च संरचना

४. वार्षिक कार्यक्रम र बजेट

५.वार्षिक प्रगती प्रतिवेदन

६. आवधिक विकास योजनाको मध्यावधि मूल्याङ्कन प्रतिवेदन

७. आवधिक विकास योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन

८. कार्यक्रम दिगोपनको मूल्यांङ्कन प्रतिवेदन

योजना के हो ?

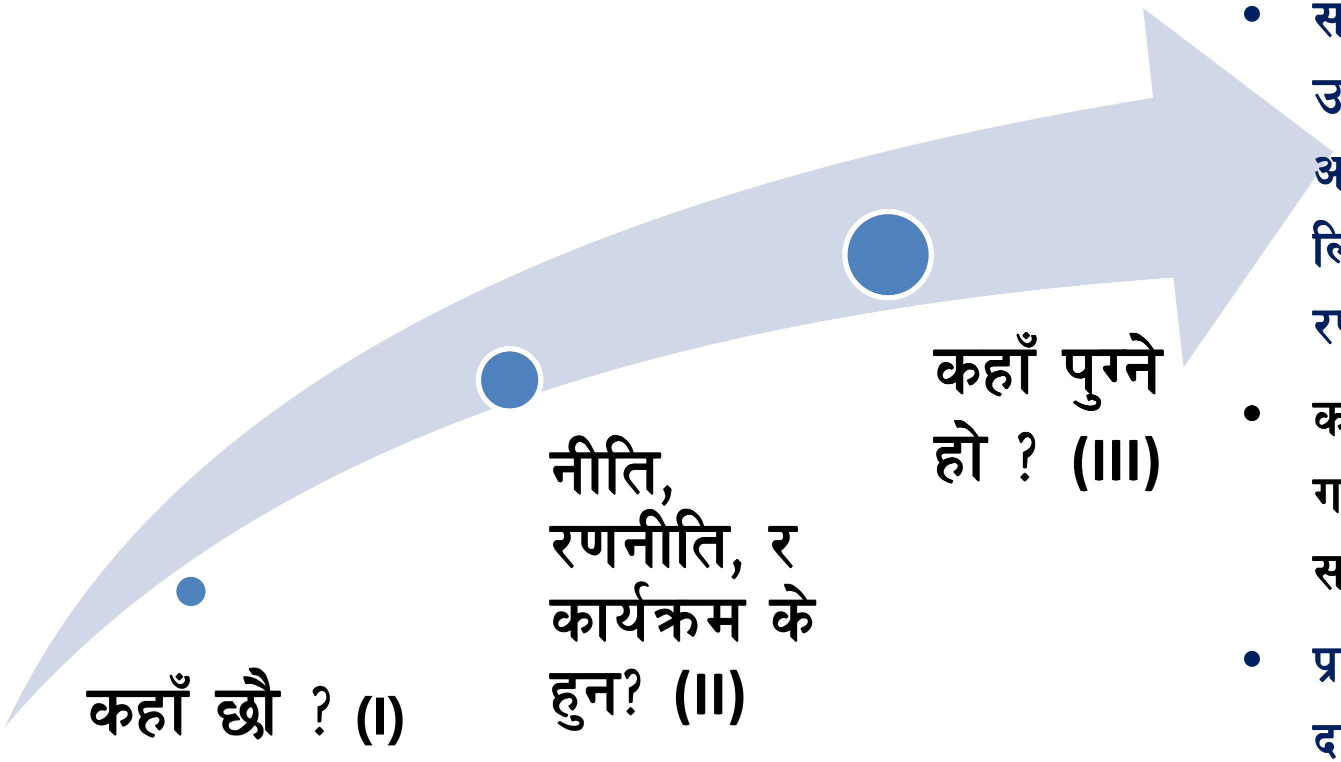

- निर्दिष्ट अवधिमा निर्धारित लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिको खाका
- सामाजिक विकासको उद्देश्य पूरा गर्न निश्चित अवधिभित्र हासिल गर्न लिइने लक्ष्य, नीति, रणनीति तथा कार्यक्रम
- कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि चाहिने स्रोत साधनको व्यवस्था
- प्राप्त हुने नतिजा सहितको दस्तावेज

योजनाको उधेश्य

प्रमुख उद्देश्य

- सीमित स्रोत साधनको कुशल तथा विवेकशील विनियोजन तथा उपयोग मार्फत तीव्र, सन्तुलित तथा दिगो विकास र समृद्धि हासिल गर्ने ।

सहायक उद्देश्य

- निजी, सहकारी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानी तथा क्रियाकलापलाई समेत राष्ट्रिय लक्ष्य र प्राथमिकता तर्फ मुखरित गर्ने, सम्भावना वा अवसरको पहिचान र उपयोग गर्ने, वाह्य प्रभावको रोकथाम, न्यूनीकरण तथा नियमन गर्ने ।

योजनाका प्रकार

क. कार्यक्षेत्र र स्थानगत आधारमा

(१) राष्ट्रिय आवधिक विकास योजना

- नेपाल सरकारले तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- मुलुकको समग्र विकास योजना तथा नीतिलाई मार्गदर्शन गर्ने ।

(२) प्रादेशिक आवधिक विकास योजना

- प्रदेश सरकारले तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- प्रदेश भित्रको समग्र विकास योजना तथा नीतिलाई मार्गदर्शन गर्ने ।

(३) स्थानीय तहको आवधिक विकास योजना

- स्थानीय तहले तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- स्थानीय तह भित्रको समग्र विकास योजना तथा नीतिलाई मार्गदर्शन गर्ने ।

योजनाका प्रकार

ख. समयका आधारमा

(१) दीर्घकालीन योजना

- सामान्यत: १५ देखि २५ वर्ष अवधिको योजना।
- लामो अवधिको दृष्टिकोण र सो अनुसारको लक्ष्य र रणनीति रहेको।

(२) मध्यमकालीन योजना

- आवधिक योजना (३ देखि ७ वर्ष अवधिको)।
- मुख्यतया निर्वाचन अवधिलाई समेटेको।
- मध्यमकालीन खर्च संरचना (३ वर्ष अवधिको चक्रीय योजना)।

(३) वार्षिक योजना

- वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा बजेट।
- वास्तविकतामा आधारित।

तीनतहका योजना बिच अन्तरसम्बन्ध

- दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्दै बिक्रम सम्बत २०८७ सम्म नेपाललाई मध्यम आम्दानी भएको मुलुकको रूपमा स्तरोन्नति गर्न ।
- विक्रम सम्बत २१०० सम्म नेपाललाई उच्च आय भएको मुलुकका रुपान्तरण गरी समृद्ध नेपाल सुखी नेपालीको दूरदृष्टी (Vision 2100) कार्यान्वयन गर्न ।
- नेपालले अंगिकार गरेका राष्ट्रिय नीति कार्यान्वयन गर्न ।
- पन्ध्रौ योजना कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तहले संघलाई सघाउनु पर्ने विषयहरु ।
- प्रदेशको आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्न स्थानीयतहले सघाउनु पर्ने विषयहरु ।
- तीनै तहको साझा अधिकार क्षेत्रमा प्रदेश र स्थानीयतहले संघलाइ सघाउनु पर्ने ।
- आ आंफ्ना एकल अधिकार क्षेत्रको समग्र विषयलाई निर्देशित गर्न ।

विकास अवधारणामा आएका विश्वव्यापी परिवर्तन

समय	बिश्वको विकास अवधारणा
सन १०५० को दशक	आर्थिक वृद्धि
सन १९६० को दशक	समता सहितको आर्थिक वृद्धि
सन १९७० को दशक	प्रविधि हस्तान्तरण
सन १९८० को दशक	आधारभूत आवश्यकताको पूर्ति
सन १९९० को दशक	भूमण्डलीकरण
सन २000 देखि २०१५ सम्म	सहस्राब्दि विकास लक्ष्य
सन २०१६ देखि २०३० सम्म	दिगो विकास लक्ष्य

स्थानीयतहले आंफना योजना तर्जुमा गर्ने आधारहरु

- नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ८ मा व्यवस्था भएका एकल अधिकारका क्षेत्र ।
- नेपालको संविधानमा रहेका मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त र स्थानीयतहको अधिकार ।
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको कार्यक्षेत्रले निर्धारण गरेका क्षेत्र ।
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा रहेको व्यवस्था ।
- अन्तरसरकारी बित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ मा रहेको व्यवस्था ।
- संघीय तथा प्रादेशिक योजनाहरु ।
- दिगो विकास लक्ष्य २०७२–२०८७ ।

स्थानीयतहले आंफना योजना तर्जुमा गर्ने आधारहरु

- प्रदेश सरकारले तय गरेका विकास लक्ष्य।
- राष्ट्रिय भूउपयोग नीति २०६९।
- संघीय सरकारले जारी गरेका विकास सहायता नीति।
- नेपाल पक्ष भएका अन्तरष्ट्रिय सन्धि सम्झौतामा ब्याक्त भएका प्रतिबद्धताहरु।
- संघीय तथा प्रदेश सरकारले निर्माण गरेका अन्य मानकहरु ।

योजना तर्जुमा चक्र

.

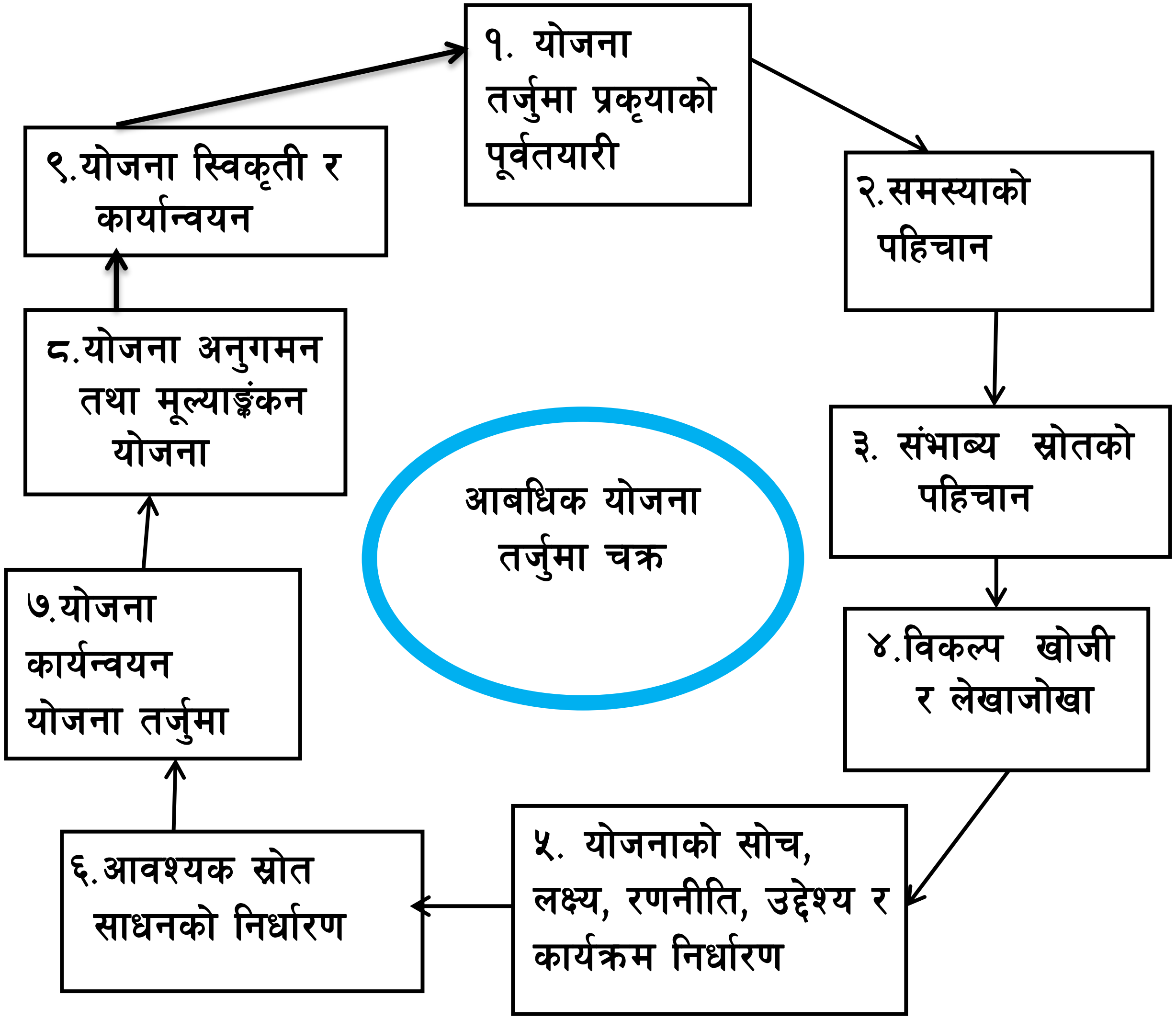

१. योजना तर्जुमा प्रकृयाको पूर्वतयारी
२.समस्याको पहिचान
३. संभाब्य स्रोतको पहिचान
४.विकल्प खोजी र लेखाजोखा
५. योजनाको सोच, लक्ष्य, रणनीति, उद्देश्य र कार्यक्रम निर्धारण
६.आवश्यक स्रोत साधनको निर्धारण
७.योजना कार्यन्वयन योजना तर्जुमा
८.योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना
९.योजना स्विकृती र कार्यान्वयन
आबधिक योजना तर्जुमा चक्र

स्थानीयतहको स्थितिपत्र तयार गर्ने

- स्थानीय तहको भौगोलिक चरित्र
- जनसंख्याको चरित्र
- भू-उपयोगको स्थिति
- शहरीकरण तथा वस्ती विकासको स्वरुप र चरित्र
- स्थानीयतहको आर्थिक स्थिति
- श्रमशक्ति तथा रोजगारीको स्थिति
- उद्योग तथा खानी क्षेत्रको स्थिति
- व्यापार, पर्यटन तथा सेवा क्षेत्रको स्थिति

स्थानीयतहको स्थितिपत्र तयार गर्ने

- भौतिक पूर्वाधार, सञ्चार र प्रविधिको स्थिति
- शिक्षा तथा खेलकुदको स्थिति
- स्वास्थ्य, सरसफाइ, पोषण र खानेपानीको स्थिति
- समाज कल्याण तथा सामाजिक सुरक्षाको स्थिति
- उपेक्षित, उत्पिडित, पिछडावर्ग, दलित तथा जनजातीको स्थिति
- वन, वातावरण तथ जलवायु परिवर्तनको स्थिति
- संस्थागत स्रोत तथा क्षमता

१. योजना तर्जुमा प्रकृयाको पूर्वतयारी

- स्थानीयतहको आवधिक विकास योजना तर्जुमा पद्धतिको छनोट गर्ने ।
- विषय क्षेत्रगत योजना तर्जुमा समिति निर्माण गर्ने ।

(१) आर्थिक विकास समिति (दिगो विकास लक्ष्य १,२, ८, र १२)

(२) सामाजिक विकास समिति (दिगो विकास लक्ष्य ३,४,५, ६, १०)

(३) पूर्वाधार विकास समिति (दिगो विकास लक्ष्य ७,९ र ११)

(४) वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति (दिगो विकास लक्ष्य १३ र १५)

(५) संस्थागत विकास तथा सेवा प्रवाह समिति (दिगो विकास लक्ष्य १६)

(६) बित्तीय व्यवस्थापन र शुसासन समिति (दिगो विकास लक्ष्य १७)

- विषयक्षेत्रगत योजना तर्जुमा समितिका काम, कर्तव्य र अधिकार प्रष्ट गर्ने ।
- सहभागितामुलक योजना तर्जुमा कार्यशाला आयोजना गर्ने ।

२. स्थानीय तहका समस्याहरुको पहिचान गर्ने

- आवधिक विकास योजनाहरु बीचको परिपूरकता विश्लेषण गर्ने ।
- स्थानीयतहको संस्थागत क्षमता विश्लेषण गर्ने ।
- राजनैतिक घोषणापत्रहरु विश्लेषण गर्ने ।
- सार्बजानिक सेवा प्रबाहको स्थिति र समस्या विश्लेषण गर्ने ।
- पूर्वाधारको स्थिति र समस्या विश्लेषण गर्ने ।
- आर्थिक स्थिति र समस्या विश्लेषण गर्ने ।
- स्थानीय तहका सबल र कमजोर पक्ष तथा उनीहरुका अवसर र चुनौतीहरुको विश्लेषण गर्ने ।
- सरोकारवलाको विश्लेषण गर्ने ।

३. परिचालन गर्न सकिने सम्भाव्य स्रोतको पहिचान गर्ने

- संघीय संरचनामा एकल अधिकार क्षेत्रका स्रोत उपर स्थानीयतहको आंफनो अधिकार स्थापित रहेकोले अधिकारक्षेत्र भित्र परिचालन तथा उपयोग सम्भाव्य स्रोत पहिचान (Identification) र सम्भाव्यता (Potential /viability) विश्लेषण गर्ने ।
- सम्भाव्य स्रोतको आधारमा आवधिक योजनाका लागि थप लगानीको आवश्यक अनुमान गर्ने ।

४. समस्या समधान गर्ने विकल्पको खोजी

क्रम संख्या	समस्या	तत्कालिन परिणम र असर	मुख्य कारण	समधानका सम्भावित उपायहरु	सम्भावित उद्देश्य	समस्या समधानको लागि लिनुपर्ने रणनीति

५. योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यक्रम निर्धारण

- आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने निर्देशक सिद्धान्तहरू निर्धारण गर्ने ।
- नतिजा शृङ्खला निर्धारण गर्ने ।

विकासका नतिजाहरू (Development results)

- प्रभावहरु (Impacts)
- असरहरु (Outcomes)
- परिणाम वा उपज वा उत्पादनहरु (Outputs)
- गतिविधिहरू (Activities)
- साधन तथा श्रोतहरु (Inputs)

५. योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यक्रम निर्धारण

- दीर्घकालिन सोच निर्धारण गर्ने ।
- लक्ष्य निर्धारण गर्ने ।
- उद्देश्य निर्धारण गर्ने ।
- विषय क्षेत्रगत उद्देश्य र परिपूरकता एकिन गर्ने ।
- रणनीति निर्धारण गर्ने ।
- कार्यक्रम निर्माण गर्ने ।
- कार्यक्रम/आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने ।
- कार्यक्रमहरुको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने ।
- आयोजनाहरूको सूची तयार गर्ने ।
- एकीकृत आवधिक योजना तर्जुमा समिति निर्माण गर्ने ।
- विषयगत खाकाको तयारी गर्ने ।

६.आवश्यक स्रोत साधनको विश्लेषण

- आयोजनाहरुको लागि वार्षिक तथा आवधिक लगानी प्रक्षेपण गर्ने ।
- आन्तरिक स्रोतको विश्लेषण र प्रक्षेपण गर्ने ।
- विकास साझेदार संस्थाबाट प्राप्त हुने स्रोतको विश्लेषण र प्रक्षेपण गर्ने ।
- निजी क्षेत्रबाट परिचालन हुने सम्भाव्य स्रोतको विश्लेषण र प्रक्षेपण गर्ने ।
- गैरसरकारी संस्था बाट परिचालन हुने स्रोतको विश्लेषण र प्रक्षेपण गर्ने।
- आवधिक योजना अवधिमा परिचालन सम्भाव्य कुल स्रोतको अनुमान गर्ने।
- आवश्यक जनशक्तिको आंकलन गर्ने ।
- नपुग स्रोतको व्यवस्थापन गर्ने ।
- बजेट तयार गर्ने ।

७. योजना कार्यान्वयन योजना

क्रम सं	आयोजनाको नाम	आयोजना कार्यान्वयन बिधि	आयोजनाका मुख्य मूख्य परिणाम सूचकहरु	कार्यान्वयनको लागि चाहिने स्रोत			जिम्मेवार व्यक्ति	कार्य प्रारम्भ गर्ने मिति	कार्य सम्पन्न हुने मिति	प्रगती प्रतिवेदन बुझाउने समय
				बजेट रु	जन शक्ति	भौतिक सामाग्री				
२										
३										
४										
५										

८. योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कंकन योजना

- अनुगमन योजना बनाउने ।
- अनुगमन प्रणालीको छनौट गर्ने ।
- नतिजा खाकाको निर्माण गर्ने ।
- अनुगमन प्रगती प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्ने ।
- मूल्याङ्कन योजना बनाउने ।

९.योजनाको स्विकृती र कार्यान्वयन

विषयगत समितिले तयार गरेका क्षेत्रगत योजनाको आवधिक विकास योजना दस्तावेजमा लिपिबद्ध गर्न एक कार्य टोली गठन गर्ने जस्मा:

- उपप्रमुख/उपाध्यक्ष –संयोजक
- प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत –सदस्य
- कार्यपालिकाले तोकेका दुइ जना शाखा कार्यलय प्रमुख – सदस्य
- आवश्यकता अनुसारका विषयबिज्ञहरु –सदस्य
- आवधिक विकास योजना तयार भइसकेपछि स्थानीय सरकारले विधायिकी प्रकृया पूरा गरी गाउँ/नगर सभाबाट स्वीकृत गराउनुपर्छ।
- स्वीकृत आवधिक विकास योजना दस्तावेज सर्वसाधारणको जानकारीका लागि छपाईगरी प्रकाशन गर्ने।
- स्वीकृत योजना कार्यान्वयनमा लैजाने।

स्थानीय तहमा बार्षिक योजना तर्जुमा

- चरण १–वित्तीय हस्तान्तरणको खाका र मार्गदर्शन प्राप्ति
- चरण २ –स्रोत अनुमान र बजेट सीमा तथा प्राथमिकता निर्धारण
- चरण ३ –वडा स्तरको योजना तर्जुमा
- चरण ४– वडा समितिबाट आयोजना/कार्यक्रम प्राथमिकता निर्धारण
- चरण ५–एकिकृत बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा
- चरण ६ –कार्यपालिकाबाट स्वीकृति
- चरण ७–गाउ/नगर सभाबाट स्वीकृति

ध्यानपूर्वक सुनिदिनु भएकोमा धन्यवाद